

't Jodendom in Bilthoven

1799 - 1969

Ter gelegenheid van het verschijnen van het boek van Rienk Miedema en Ellen Drees 't Jodendom in Bilthoven (2012) vroegen wij aan de heer Gijs Vonk, oud-bewoner van 't Jodendom, om een korte bijdrage. De heer Vonk werd negentig jaar geleden geboren in deze volkswijk, broers van hem woonden er tot aan de afbraak in 1969.

Hoe is de naam Jodendom ontstaan? In 1799 werd door de gemeente De Bilt een vergunning aan de Joodse Gemeenschap van Utrecht verleend, voor een Joodse Begraafplaats en wel op de Koekoeklaan. In 1806 vond hier de begrafenis plaats van een jong Joods meisje van anderhalf jaar dat op 18 januari 1806 overleden was. Het was meteen ook de laatste begrafenis, want de Joodse Gemeenschap kocht in Utrecht een stuk

grond voor een begraafplaats. Het Jodendom bestond uit de Koekoeklaan, Koekoekdwarlaan en de Lange Buurt. De kinderen gingen allemaal naar de Julianaschool dicht bij huis. Het was echt een arbeiderswijk. Deze lag achter de Vinkenlaan en de Julianalaan tegen de bosrand aan. Een keer per jaar en wel in augustus hadden zij een buurtfeest, bloemencorso en spelletjes: tonnensteken, zaklopen, koekhapen, biggetjes vangen (de ouders smeerden ze in met groene zeep voor de gladdigheid). Als er festiviteiten waren ter gelegenheid van het Oranjehuis, dan werd de hele Lange Buurt versierd met vlaggen en slingers van heide en goudbloemen (oranje) en erebogen. Dan kwamen de mensen uit Bilthoven-Noord zelfs kijken. 's Avonds kwam de Bilthovense Harmonie en liepen de kinderen met lampions door de Lange Buurt, dan was het feest. Eenmaal in de week kwam het paardenvolk, soldaten uit Utrecht, op de heide oefenen. Dan was het feest

voor de jeugd, dan mocht je op de kanonnen meerijden en op de paarden, de meisjes moesten afstand houden van de soldaten. Wij hadden op het Jodendom één snoepwinkel van Van der Heide op de Koekoeklaan, voor 1 cent kon je al een toffee kopen en voor 5 cent een reep chocolade. En dan hadden wij op de Lange Buurt de kruidenierswinkel van Arie Overeem. Die verkocht ook klompen, petroleum, harde en zachte turf en huishoudelijke artikelen.

Wij hadden in die tijd twee huisartsen, dokter Van Schaik voor de arbeider en dokter Van Dam voor de grote man. Dokter Van Schaik was huisarts en tandarts. Zijn behandeling was eigenlijk altijd trekken.

Zondagmorgen als de gereformeerde kerk uitging, gingen wij van het Jodendom naar de zondagsschool, daar gaf meneer Van de Zee ons godsdienstles. Jongens en meisjes die Nederlands Hervormd waren gingen naar catechisatie in de Boskapel bij dominee De Geus. Kinderen van goed gesitueerden gingen naar Ds. Frank.

De huisjes waren klein en hadden één ingang. Als je ons huis binnenkwam was er eerst een halletje met de enigste

Optocht in het Jodendom. Beeldmateriaal Historische Kring D'Oude School.

kraan in huis waar een ladder stond om naar boven te gaan. Daar was een open zolder, waar de kinderen sliepen. Er was één dakraampje voor de hele zolder. Later hebben de bewoners zelf een dakkapel gemaakt. Mijn ouders en de twee jongste kinderen sliepen beneden in de woonkamer. Daar waren twee bedsteden waar een gordijntje voorhing. In het midden was een deur naar de kelder. Daar sloegen we voor de winter aardappelen op plus de zelf in zout ingemaakte zuurkool, andijvie en sperziebonen in Keulse potten. De kelder was zo koud dat er melk, vla en andere etenswaren konden worden opgeslagen. Een douche of een badkamer hadden

we niet. 's Winters werd er in de keuken gewassen in de teil en in de zomer in de schuur.

De schuur stond tegenover de ingang van het huis, daarachter waren de tuinen wel 6 bij 30 meter lang. Die werden als groentetuinen gebruikt. Daar stonden ook schuren op, voor tuingereedschap, konijnen- en kippenhokken. Sommigen hielden er ook nog varkens op na, één om te slachten en één om te verkopen. Riolering was er niet, als het stortregende stond de hele straat blank, in de zomer was dat wel welkom bij de kinderen, dan konden zij pootje baden en was het feest. Aan de voorkant van de huizen waren bloementuinen, daarachter lag een zandpad. Daar speelden de kinderen en natuurlijk op de heide en

*Wasdag in het Jodendom .Beeldmateriaal
Historische Kring D'Oude School.*

in het bos, want speeltuinen waren er in die tijd niet. In de schuur was een houten plee. Er stond een emmer water bij om door te spoelen. De afvoer was een betonnen put die af en toe door de mensen zelf leeggemaakt moest worden. De huizen waren hoofdzakelijk van hout wat levensgevaarlijk was als er brand uitbrak omdat ze maar één uitgang hadden. Gelukkig is dat nooit gebeurd. Op zaterdagmiddag kwam de huisbaas, de heer Meijer uit De Bilt, altijd de huur van f 1,75 ophalen.

Het Jodendom was een gezellige wijk. De saamhorigheid in de straat was fantastisch, iedereen hielp elkaar in nood en dood. De mensen stonden voor elkaar klaar als er wat was.

Tot slot nog een opmerking over het boek van de heer Rienk Miedema en mevrouw Ellen Drees. Voor mij was 1 december 2012 een fantastische dag, toen ze hun boek *'t Jodendom in Bilthoven* presenteerden. Ik ben ze er zeer dankbaar voor, vooral de foto's deden mij goed.

Het leek wel een reünie die dag, mensen die ik jaren niet had gezien, zag ik die dag. Na de afbraak van het Jodendom in 1967 had ik nooit meer iets gehoord, toch was het een wijk van saamhorigheid.